
GRŴP DARGANFOD HEN DAI CYMREIG DISCOVERING OLD WELSH HOUSES GROUP

Dathlu Treftadaeth Cymru drwy astudio tai traddodiadol a bywydau'r bobl fu'n byw ynddynt.

CYLCHLYTHYR 23

Rhagfyr 2017

EIN GWEFAN <http://discoveringgoldwelshhouses.co.uk> yw prif sianel gyfathrebu'r Grŵp – defnyddiwch hi i weld mwy o fanylion am y digwyddiadau diweddar a'r rhai sydd ar ddod, ac i edrych ar ein llyfrgell sy'n cynyddu'n gyson ac ar nodweddion eraill.

O'R GADAIR:

Wel mae'r Nadolig rownd y gornel, ac fe hoffwn fynegi fy nymuniadau gorau am wyliau heddychlon a phleserus. Ac mae cynhadledd y Grŵp Pensaernïol Gwerinol ym Mangor hefyd yn nesau (sef yn Ebrill) ac mae'n rhaid i mi ddiolch i bawb a fu'n ymwneud â'r trefniadau yma am eu hymroddiad hael i'r gwaith. Mae Margaret yn parhau i wneud gwyrthiau yn ceisio cael gafael ar grantiau, ond buasai'n gwerthfawrogi cymorth. Dim ond cysylltu â hi'n uniongyrchol. Rwyn credu y bydd 2018 yn flwyddyn dda i'n grŵp a gobeithio y bydd yr un mor llwyddiannus i bob un ohonoch chithau hefyd.

Richard Cuthbertson, Cadeirydd

Celebrating Welsh Heritage through the study of traditional houses and the lives of the people who lived in them.

NEWSLETTER 23

December 2017

OUR WEBSITE <http://discoveringgoldwelshhouses.co.uk> is the Group's main channel of communication – please visit it to see details of recent and forthcoming events and to look at our growing library and other features.

FROM THE CHAIR:

Well, Christmas zooms round so fast, and I would like to send you all best wishes for a peaceful and enjoyable holiday. The Vernacular Architecture Group's conference in Bangor is also getting closer (it's in April) and I must thank all those involved in its organisation up here for their unstinting work. Margaret continues to work miracles of grant-getting but would really appreciate a hand, just contact her direct. I think 2018 will be a good year for our group and hope it is for each of you, too!

Richard Cuthbertson, Chairman

Plas Berw (Llun © Peter Masters)

Prosiect ysgol gynradd Tesco / Tesco primary school project

NEWYDDION DIWEDDARAF

Roeddem yn hynod falch o ddeall fod **Gwobr Gymunedol Bagiau Cymorth Tesco** a gyhoeddwyd ym Medi yn werth £1000. Rydym yn ddiolchgar iawn. Mae ar gyfer Prosiect newydd Hanes Lleol yn ardal Beddgelert ac yn agored i unrhyw un ymhell neu'n agos; mae hyn yn cael ei gydgyllunio â Chymdeithas Hanes Beddgelert a changen Sir Gaernarfon o DHDC. Lanswyd y prosiect newydd yn mis Hydref ym Meddgelert: awgrymwyd naw opsiwn a bydd y digwyddiadau hyn yn cael eu trefnu dros yr ychydig fisoedd nesaf. Ymwelodd 18 o bobl â thŷ yn cael ei dyrchu ger Penrhyndeudraeth yn gynnar yn Nhachwedd, a bydd sesiwn ailgreu tŷ o ffrâm goed o dan arweiniad Ned Scharer o Gwmni Adeiladu Naturiol yn hwyr yn Nhachwedd. Bydd ymweliad â thŷ yn Rhagfyr. Mae Ysgol Gynradd Beddgelert yn ymwneud y tymor hwn fel rhan o brosiect "Ein Tai a'n Cartrefi". Mae'r disgyblion i) wedi defnyddio deunyddiau Rhyngweithiol Cymreig "Tai a Chartrefi Tuduraidd" y gwnaethom eu paratoi gydag athrawon sawl blwyddyn yn ôl; ii) wedi ymweld, gyda thafleuni gwaith, â thŷ lleol Elisabethaidd; iii) byddant yn dysgu am dai fframiau coed cyn yn iv) ailgreu tŷ o'r math hwn a v) arddangos eu gwaith.

Ymweliad â chloddfa / Excavation visit

Cangen Môn Yn dilyn y Prawn Agored llwyddiannus ar y cyd gyda Gŵyl Archeoleg Plas Penmynydd yn yr haf, ail-lanswyd y gangen ym Medi ym Mhorthaethwy. Mae ymweliadau misol wedi eu trefnu; mae dros 20 o bobl wedi archebu ar gyfer yr ymweliadau tai ym misoedd Hydref a Thachwedd, a gobeithir y bydd y gansen yn mynd o nerth i nerth o hyn ymlaen.

Ar Hydref 16eg aethpwyd ar ymweliad i Gronant ger Caergybi, cymhlethdod o ffermdy a achubwyd o ddiffieithder a'i adnewyddu â gofal gan y perchenogion presennol, sydd wedi ceisio cadw cymeriad a nodweddion y lle. Bu'n gartref i gansen o gadlanciau teulu pwerus Bulkeley o Baron Hill Biwmares, a oedd ynddo'i hun yn gansen o deulu mawr a dylanwadol yn Cheadle, Swydd Gaer. Cafwyd cyfle ar ddydd Mercher 8fed Tachwedd i edrych ar Blas neu faenordy: Plas Berw. Braint oedd cael mynediad gan berchenogion y tŷ a'n harwain o gwmpas. Daethom i wybod am orffennol y tŷ, ei berchenogion a'i adferiad. Mae'n safle cymhleth gydag olion cynnar maluriedig a'r plas godidog o'r 17G. Ceir y manylion ar y blog: <https://discoveringgoldwelshhouses.blogspot.co.uk/>.

NEWS UPDATE

We were delighted to learn that the **Tesco Bags of Help Community Award** announced in September is for £1,000. We are very grateful. It is towards a new Beddgelert area Local History Project open to anyone from far and wide; this is being jointly planned with Beddgelert History Society and the Caernarfonshire branch of DOWH. The new project was launched in October in Beddgelert; nine options were suggested, and these events are being arranged over the next few months. 18 people visited an excavated house near Penrhyndeudraeth in early November, and a late November session reconstructing a timber framed house is to be led by Ned Scharer of the Natural Building Company. There will be a December house visit. Beddgelert Primary School is involved this term as part of their "Our Homes & Houses" project. Pupils i) have used the Welsh interactive "Tudor Homes & Houses" materials we prepared with teachers some years ago; ii) have visited, with worksheets, a local Elizabethan house; iii) will learn about timber framed houses prior to iv) reconstructing such a house and v) putting their work on display.

Cyfarfod Cangen / Branch meeting

Anglesey Branch Following the successful joint Open Afternoon with the Festival of Archaeology at Plas Penmynydd in the summer, the branch was re-launched in September in Menai Bridge. Monthly visits have been arranged; over 20 people booked for the October and the November house visits, and it is hoped that the branch will now go from strength to strength.

On Oct 16th we visited Gronant near Holyhead, a 16th-century farmhouse complex rescued from dereliction and lovingly restored by the present owners, who have tried to retain the character and features. It was the home of cadet branch of the powerful Bulkeley family of Baron Hill, Beaumaris, which was itself an offshoot of a large and influential family in Cheadle, Cheshire. Wednesday 8th Nov was the opportunity to look at a Plas or manor house: Plas Berw. We were given privileged access by the owners of the house and a guided tour. We learnt of the house's past, its owners and its rescue. It is a complex site with ruinous early remains and the magnificent C17 plas. Details are on the blog: <https://discoveringgoldwelshhouses.blogspot.co.uk/>.

Prosiect GDdn Cymru Ymwelwyd â thros 100 o dai ers Ebrill. O'r nifer o dai addas dichonadwy, cafwyd caniatâd gan 38 perchen i arbenigwyr o Labordy Dendrogronolegol Rhydychen ymweld â'u tai pan oeddynt ar ymweliad â G Ddn Cymru rhwng 13-17 Tachwedd. Trefnwyd bod 26 o'r adeiladau yn cael eu hasesu; ac o'r rhain roedd chwech yn addas i'w samplu. Fe geir y canlyniadau yn y Flwyddyn Newydd. Byddwn yn ymgymryd â mwy o gyfnodi adeiladau ac ymchwil i hanes tai yn y Flwyddyn Newydd.

Gwaith allanol Buom yn trafod prosiect "Darganfod Hen Dai Cymreig" â thri ar ddeg o sefydliadau ar draws gogledd Cymru, gan rannu ein gweledigaeth â thua 400 o bobl a thrwy hyn cawsom wybodaeth ddefnyddiol gan sawl cymuned.

GOLYGYDD CYLCHLYTHYR: Mae ein golygydd presennol ar fin ymddeol ac rydym ar frys yn chwilio am rhywun i'w ddilyn. Os ydych â diddordeb neu yn gallu awgrymu rhywun, cysylltwch â 01766 890550 am wybodaeth bellach.

NE Wales Project Over 100 houses have been visited since April. Of the potentially suitable houses, 38 owners gave permission for dendrochronology assessment visits by specialists from Oxford Dendrochronology Laboratory who visited N E Wales from 13-17 November. Arrangements were made for 26 buildings to be assessed; of these six were suitable for sampling. The results will be known in the New Year. More building recording and house history research will be undertaken in the New Year.

Outreach Talks about the "Discovering Old Welsh Houses" project have been given to thirteen organisations across North Wales, sharing our vision with around 400 people while also gaining helpful information from many communities.

NEWSLETTER EDITOR: Our current editor is about to retire and we are looking urgently for someone to take over. If you are interested or can suggest someone, please contact 01766 890550 for further information.

Neuadd nenfforch Sir Ddinbych / Denbighshire cruck hallhouse

Ymweliad â thŷ, Sir y Fflint / House visit, Flintshire

OS YDYCH Â DIDDORDEB MEWN HEN DAI ond ddim eto yn aelod, pam na ystyriwch ymuno a'r Grŵp? Ysgrifennydd Aelodaeth yw Ms Zoë Henderson 01824 704404 zoehenderson123@btinternet.com. Am wybodaeth bellach cysylltwch â Margaret Dunn, yr Ysgrifenyddes secretary@discoveringoldwelshhouses.co.uk 01766 890550.

DIGWYDDIADAU GRŴP

Rydym yn brysur yn paratoi ar gyfer **cynhadledd wanwyn Grŵp Pensaernïaeth Werinol DU 2018** ym Mangor yn Ebrill. Bydd y cynrychiolwyr yn treulio dyddiau yn ymweld â thai ar Ynys Môn, yn Siroedd Dinbych a Chonwy. Bydd angen gwirfoddolwyr yn nes at yr amser i fod yn stiwardiaid ayb.

IF YOU ARE INTERESTED IN OLD HOUSES and are not already a member, why not consider joining the Group? The Membership Secretary is Ms Zoë Henderson zoehenderson123@btinternet.com 01824 704404. For further information contact Margaret Dunn, Secretary secretary@discoveringoldwelshhouses.co.uk 01766 890550.

GROUP EVENTS

We are busy preparing for the **2018 Vernacular Architecture Group UK spring conference** based in Bangor in April. The delegates will spend days visiting houses in Anglesey, Denbighshire and Conwy. Volunteers will be needed nearer the time to act as stewards etc.

DIGWYDDIADAU CANGEN: archebwch â chysylltydd cangen, fel arfer@ £2.

CANGEN MÔN

Cyswllt: Peter Masters: datingoldwelshhouses@gmail.com 01758 750322. **Mawrth 5ed Rhagfyr:** 2.00yp - ymweliad i dai o'r 15G a'r 16G ym Miwmares, gan orffen yn y tŷ cynharaf a ddyddiwyd, sef y Red Boat heddiw, lle y byddwn yn prynu ein lluniaeth ein hunain. **Mawrth 16eg Ionawr:** (yn Saesneg) am 2.00yp yn Archifau Llangefni. Taith a chyflwyniad o'r hyn sydd ar gael gan Hayden Burns, Uwch Archifydd. Dim lluniaeth. **Mercher 14eg Chwefror:** (yn Saesneg) 2.00yp ymweliad i Dŷ Fry, Rhoscefnhir, Penraeth drwy ganiatâd caredig y perchennog. Rhoddion i elusen os am weld yr erlysiâu. **Mawrth 6ed Mawrth:** (yn Gymraeg) ymweliad 2.00yp i Llys Rhosyr, Stryd yr Eglwys, Niwbwrch. O dan arweiniad Rhys Mwyn, Archeolegwr, i weld safle llys y Tywysogion a thrafod neuaddau y Tywysogion Cymreig.

CANGEN ARFON A PHROSIECT HANES LLEOL TESCO

Cyswllt: Peter Masters: datingoldwelshhouses@gmail.com 01758 750322. **Gwener 19eg Ionawr:** Ymweld â Derwin Bach, Bryncir. Mae'r tŷ hwn sydd bron yn gyflawn ar gynllun Eryri, wedi ei lwyrr adfer gan y perchennog, Bn Rhys ap Rhisiart. **Iau 15ed Chwefror:** Ymweld â Thŷ Fry, Penrhyndeudraeth. Ceisiwyd adfer y cyfan o'r tŷ hyfryd Elisabethaidd hen hwn o gynllun Eryri yng nghanol y 18fedG, ac mae iddo hanes cymhleth yn ôl ymchwil y perchennog. **Iau 15ed Mawrth:** Ymweliad am 1.45yp i Blas Brondanw, Llanfrothen drwy ganiatâd caredig Ymddiriedolaeth Sefydliad Susan Williams-Ellis. Anerchiadau: "Tai rhai o hynafiaid Williams-Ellis" gan Margaret Dunn; "Clough Williams-Ellis a Phlas Brondanw" gan Dylan Williams, Curadur. Trafodaeth a the/coffi. **Mawrth 17eg Ebrill:** Ymweld â Llwyn Bedw, Waunfawr. Mae gan y tŷ Elisabethaidd hwn ar gynllun Eryri hanes cyfareddol ac mae wedi ei adnewyddu'n hyfryd.

CANGEN CONWY

Cyswllt: Tony Scharer: tonyscharer@gmail.com 01745 813027. Rhaglen i'w llunio – gwiriwch gyda Tony.

CANGEN SIR DDINBYCH

Cyswllt: Janice Dale: jadale22@hotmail.co.uk 01490 440427. Yr holl gyfarfodydd i'w cadarnhau. **Iau 7fed Rhagfyr:** 2yp Hostel Ieuentid Cynwyd – parti Dolig y gangen. **Iau 1af Chwefror:** Ymweliad a phaned â Pale Hall, Llandderfel, yn debyg o gostio £6 y pen. **Mawrth 20fed Chwefror:** Kevin Mathias a diwrnod o hyfforddiant yn archifau Rhuthun. **Mawrth:** dim eto wedi ei drefnu **Iau 19eg Ebrill:** tŷ aelod ger Llandrillo (LDRh/ODL yn ymweld â hwn yn Nhachwedd).

CANGEN MEIRIONNYDD

Cyswllt: John Townsend: john@thetownsend.org.uk 01341 430262. **Mercher 6 Rhagfyr** 12.30yp: parti Nadolig y Gangen yn Nhafarn y Gader, Ffos-y-Felin, Dolgellau, LL401AA. Cyn hyn bydd cyfle i wneud ymweliadau bychain i gwpwl o dai yn Nolgellau o hanner dydd ymlaen. Bydd cost y bwffe a'r te/coffi yn £13 y pen. Mae croeso hefyd i deuluoedd a ffrindiau. Mae'r rhestr yn cau ar 1 Rhagfyr. **Mawrth 16 Ionawr 2018** 10.30yb: sgwrs ddarluniadol gan Martin Cherry ar "Darganfyddiadau Diweddar GDHDC yng Ngogledd Cymru" yn y Stafell Gymunedol, Llyfrgell Dolgellau, LL40

BRANCH EVENTS: book with branch contacts, usually @ £2.

ANGLESEY BRANCH

Rep: Peter Masters: datingoldwelshhouses@gmail.com 01758 750322. **Tues 5th Dec:** 2.00 p.m. visit to C15 and C16 houses in Beaumaris, finishing in the earliest dated house, now the Red Boat, where we will buy our own refreshments. **Tues 16th Jan:** (In English) 2.00 p.m. at Anglesey Archives, Llangefni. Tour & Presentation of what is available by Hayden Burns, Senior Archivist. No refreshments. **Wed 14th Feb:** (In English) 2.00 p.m. visit to Tŷ Fry, Rhoscefnhir, Penraeth by kind permission of the owner. Donations to charity to view the snowdrops. **Tues 6th March:** (In Welsh) 2.00 p.m. visit to Llys Rhosyr, Church Street, Newborough, led by Rhys Mwyn, Archaeologist, to see the site of the Princes' court and discuss the halls of the Welsh Princes.

CAERNARFONSHIRE BRANCH & TESCO LOCAL HISTORY PROJECT

Rep: Peter Masters: datingoldwelshhouses@gmail.com 01758 750322. **Fri 19th Jan:** Visit to Derwin Bach, Bryncir. This almost complete Snowdonia-plan house has been fully restored by the owner, Mr Rhys ap Rhisiart. **Thurs 15th Feb:** Visit to Tŷ Fry, Penrhyndeudraeth. This beautifully restored Elizabethan Snowdonia-plan house had a mid-C18 make over, and has a complicated history researched by the owners. **Thurs 15th March:** 1.45 p.m. Visit to Plas Brondanw, Llanfrothen by kind permission of the Ymddiriedolaeth Susan Williams-Ellis Foundation. Talks: "The houses of some Williams-Ellis ancestors" by Margaret Dunn; "Clough Williams-Ellis & Plas Brondanw" by Dylan Williams, Curator. Discussion & tea / coffee. **Tues 17th April:** Visit to Llwyn Bedw, Waunfawr. This beautifully restored Elizabethan Snowdonia-plan house has a fascinating history.

Asesu hen dŷ ar gyfer dendrocronoleg / Assessing an old house for dendrochronology

CONWY BRANCH

Contact: Tony Scharer: tonyscharer@gmail.com 01745 813027. Programme to be arranged – please check with Tony.

2YF. **Gwener 9 Chwefror** 1-3yp: ymweld ag Egryn, Talybont, LL43 2BZ- Tŷ Neuadd Ganoloesol Gradd II gyda gardd fawr, breifat, waliog. Dodrefnwyd y tŷ i gydfynd â phob cyfnod o'i ddatblygiad. **Mercher 1af y mis** 9.30yb – 12.30yp: Archifau Dolgellau ar agor i aelodau. Gan nad ydynt yn agored i'r cyhoedd mae'r trefniant hwn yn ein galluogi i ledaenu ein gweithgareddau yn yr Archifau heb orfod bod mor dawel a phe bai aelodau eraill o'r cyhoedd yn bresennol. Mae hyn yn gyfleus i grwpiau sy'n ymchwilio i dai ac i ddechreuwr sydd angen cymorth i gychwyn. Hefyd gallwn ddefnyddio'r Stafell Gymunedol a chyfleusterau te/coffi. Ceir mynediad drwy fynedfa ar ochr dde yr adeilad.

CANGEN GOGLEDD DDWYRAIN CYMRU

Cyswllt: Wally Barr: wallybarr@yahoo.co.uk 01745 888622. Rhagfyr – dim cyfarfod. **Iau 11 Ionawr 2018**: Te pawns Nadolig yn Llyfrgell Gladstone, Penarlâg. Amser i'w benderfynu (mwy o fanylion gan Wally). **Mercher 7 Chwefror** 1.30-4yp. Diwrnod hyfforddiant i'r Gangen yn Archifau Penarlâg o dan arweiniad Claire Harrington, Prif Archifydd. Nifer cyfyngedig: archebu'n angenrheidiol.

NODYN ATGOFFA: Mae'r holl dai a grybwyllir yn y cylchlythyr hwn ac/neu sy'n gysylltiedig â DHDC yn eiddo preifat ac **nid ydynt ar agor** i'r cyhoedd.

LLAWER O DDIOLCH i Gangen Meirionnydd am eu cyfraniad at yr argraffiad hwn o'r cylchlythyr.

MATERION TREFOL

Mae'r astudiaethau a wnaethpwyd gan DHDC dros y blynyddoedd wedi canolbwyntio yn bennaf ar dai gwledig. Nid yw hyn yn syndod gan mai ardal wledig oedd Gogledd Cymru, ac mae'n dal i fod. Anaml a phell oddi wrth ei gilydd oedd y trefi go iawn, yn adlewyrchu'r tirlun mynyddig, y boblogaeth denau a natur yr economi fugeiliol. Ond mae canolbwyntio ar gefn gwlad hefyd wedi bod yn fater o ddewis – lle mae'r ymchwilyr yn dymuno gweithio a'r mathau o gwestiynau rydym ni am eu hateb, yn arbennig casglu at ei gilydd elfennau o ddatblygiad Tai Eryri (gweler Cylchlythyr 19) – a chanlyniad ystyriaethau ymarferol megis lletygarwch perchenogion tai, caffaeledd gwirfoddolwyr a dod o hyd i goed sy'n addas ar gyfer dyddio gwyddonol. Wrth weithio ar dai trefol y demtasiwn ddealladwy yw darganfod y tŷ cynharaf ac o ganlyniad, mae gennym bellach gnwd diddorol o adeiladau canoloesol hwyr (gweler grid), a'r un cynharaf – tŷ cyfforddus aml-loriog tua 1420 yng Nghonwy – wedi ei adeiladu'n fuan iawn ar ôl anhrefn rhyfeloedd Glyndŵr. Ac fe geir nifer cynyddol o ddyddiadau i dai o'r unfed ganrif ar bymtheg pan y gwyddom fod nifer o drefi Gogledd Cymru yn ffynnu ac yn tyfu a rhai, fel Dinbych, yn mwynhau eu dyddiau gorau. Eto, mae hyn yn rhannol yn fater o ddewis: rydym wedi tueddu i ganolbwyntio ar dai wedi eu dyddio cyn tua 1600. Yn fwy diweddar, fodd bynnag, mae Prosiect DHDC yng Ngogledd Ddwyrain Cymru (bellach yn ei ail flwyddyn) yn edrych ar dai a ddylanwadwyd gan y Dadeni yng ngogledd siroedd Dinbych a Fflint, ac mae hyn yn ein cyflwyno yn ddiogel i mewn i'r 1600au. Er ein bod wedi cael rhai canlyniadau da, yn anffodus, nid yw dyddio blwyddgylchau bob amser yn ein helpu: mae trefi fel Rhuddlan a Llanelwy yn y gogledd, a Dolgellau yn y de, wedi eu lleoli mewn cylchfâu hinsoddol lle mae coed yn tyfu'n

DENBIGHSHIRE BRANCH

Contact: Janice Dale: jadale22@hotmail.co.uk 01490 440427
All meetings TBC. **Thurs 7th Dec**, 2pm Cynwyd YH – branch Christmas bash. **Thurs 1st Feb**, Pale Hall, Llandderfel for tour and tea – likely cost of £6/head. **Tues 20th Feb**, Kevin Mathias and a training day in Ruthin archives. **March**: nothing arranged yet. **Thurs 19th Apr**: member's house near Llandrillo (ODL visiting this one in Nov).

MERIONETH BRANCH

Contact: John Townsend: john@thetownsend.org.uk 01341 430262. **Wed 6th Dec**, 12.30pm: the Branch's Christmas get-together at the Tafarn y Gader, Smithfield Street, Dolgellau, LL40 1AA. It will be preceded by short visits to a couple of houses in Dolgellau from 12 noon. The cost for the buffet and tea/coffee is £13 per head. Family and friends welcome. List closes 1 Dec. **Tues 16th Jan 2018**, 10.30am: illustrated talk by Martin Cherry on "DOWHG Recent Discoveries in North Wales" at the Community Room, Dolgellau Library, LL40 2YF. **Fri 9th Feb**, 1–3pm: visit to Egryn, Talybont, LL43 2BZ – a Grade II listed Medieval Hall House with a large, private walled garden. The house has been furnished in keeping with each period of its development. **1st Wed in the month**, 9.30am–12.30pm: Dolgellau Archives is open for members. As they are closed to the public this arrangement allows us to spread out in the Archives and not be as quiet as we would with other members of the public present. This is useful for groups doing house research and for beginners who need help to get started. Also we are able to use the Community Room and tea/coffee facilities. Entry is via the side entrance (on the right-hand side of the building).

NORTH EAST WALES BRANCH

Contact: Wally Barr: wallybarr@yahoo.co.uk 01745 888622. December – no meeting. **Thurs 11th Jan 2018**: Christmas afternoon tea at the Gladstone Library, Hawarden. Time TBC (more details from Wally). **Wed 7th Feb** 1.30-4 pm. Branch training day at Hawarden Archives led by Claire Harrington, Principal Archivist. Numbers limited: booking essential.

REMINDER: all the houses mentioned in this Newsletter and/or linked with DOWH are private property and are **NOT** open to the public.

MANY THANKS to the Merioneth Branch for their contribution to this issue of the newsletter.

URBAN MATTERS

The studies carried out by DOWH over the years have focused mainly on rural houses. This is not surprising since North Wales was (and still is) a rural area. Fully-fledged towns were few and far between, reflecting the mountainous terrain, the sparse distribution of people and the nature of the pastoral economy. But concentrating on the countryside has also been a matter of choice—where researchers want to work and the sorts of questions we want to answer, notably piecing together the development of the Snowdonia House (see Newsletter 19)—and the result of practical considerations such as the hospitality of house owners, the availability of volunteers and finding timbers that are suitable for scientific dating. Where work has been done on town houses there has been an

gyflym iawn – mae hyn yn wych ar gyfer cryfder coed strwythurol, ond yn drychinebus ar gyfer eu dyddio (rhy chydig o flwyddgylchau!)

‘Y Rhosyn Tuduraidd’ ym Miwmares, un o lond llaw o dai trefol sydd wedi ei dyddio drwy flwyddgylchau. Adeiladwyd yn y bymthegfed ganrif (drwy ddyddio blwyddgylchau mae’r adain gyfochrog â’r stryd tua 1480au) gan fasnachwr llewyrchus yn yr hyn a oedd ar y pryd yn brif borthladd Gogledd Cymru. / ‘The Tudor Rose’ in Beaumaris, one of a handful of town houses that have been tree-ring dated. Built in the fifteenth century (the wing parallel to the street tree-ring dated to the 1480s) by a prosperous merchant in what was then North Wales’s premier port.

Adeiladau a ddyddiwyd drwy flwyddgylchau yn nhrefi Gogledd Cymru (o bob ffynhonnell, ddim yn unig DHDC)

1417/18-20	Conwy, Tŷ Aberconwy
1421	Rhuthun, Tŷ Hengwrt
1421, 1434/5	Rhuthun, Tŷ Nantclwyd
1441/2	Conwy, 11 Stryd y Castell
1455/6	Rhuthun, 65 Stryd Clwyd
1482/3	Biwmares, 34 Stryd y Castell
1485/6	Biwmares, 32 Stryd y Castell
1496/1516	Biwmares, 60 Stryd y Castell
1506/7	Caernarfon, 6 Stryd y Plas
1512-42	Dolgellau, Cwrt Plas-yn-Dre (wedi symud i’r Drenewydd)
1533	Dinbych, 33 Stryd Fawr
1541	Biwmares, George & Dragon
1545/6	Bangor, Plas yr Esgob
1546-82	Dinbych, Plough Inn
1566-1602	Dinbych, ‘She’, Rhes Gefn
1571	Dinbych, Neuadd y Sir
1573 & 1578	Conwy, Plas Mawr (camau cyntaf)
1581	Dinbych, 24 Stryd y Bont
1625	Biwmares, 48 Stryd y Castell

Ffynonellau: Tablau dyddio blwyddgylchau Grŵp Pensaernïol Gwerinol adeiladau yng Nghymru a Lloegr <http://www.vag.org.uk/databases.htm>, gwefan Cofnod Cofebau Cenedlaethol <http://coflein.gov.uk/> ac adroddiadau

understandable temptation to find the earliest and, consequently, we now have an interesting clutch of late medieval buildings (see grid), the earliest—a comfortable fully storeyed house of c. 1420 in Conwy—built very shortly after the mayhem of Glyndŵr’s wars. And there are a growing number of dates for houses of the sixteenth century when it is known that many North Welsh towns prospered and grew and some, like Denbigh, enjoyed a heyday. Again, this is partly a matter of choice: we’ve tended to concentrate on houses pre-dating c. 1600. More recently, however, DOWH’s NE Wales Project (now in its second year) is looking at houses influenced by the Renaissance in North Denbighshire and Flintshire, and this is taking us well into the 1600s. Although we’ve had some good results, tree-ring dating doesn’t always help us unfortunately: towns like Rhuddlan and St Asaph in the north, and Dolgellau in the south, are situated in climatic zones where trees grew very fast—that’s great for the strength of structural timbers, but disastrous for dating them (too few tree rings!)

Tree-ring dated buildings in the towns of North Wales (from all sources, not just DOWH)

1417/18-20	Conwy, Aberconwy House
1421	Ruthin, Old Court House
1421, 1434/5	Ruthin, Nantclwyd House
1441/2	Conwy, 11 Castle Street
1455/6	Ruthin, 65 Clwyd Street
1482/3	Beaumaris, 34 Castle Street
1485/6	Beaumaris, 32 Castle Street
1496/1516	Beaumaris, 60 Castle Street
1506/7	Caernarfon, 6 Palace Street
1512-42	Dolgellau, Cwrt Plas-yn-Dre (moved to Newtown)
1533	Denbigh, 33 High Street
1541	Beaumaris, George & Dragon
1545/6	Bangor, Bishop’s Palace
1546-82	Denbigh, Plough Inn
1566-1602	Denbigh, ‘She’, Back Row
1571	Denbigh, Shire Hall
1573 & 1578	Conwy, Plas Mawr (first phases)
1581	Denbigh, 24 Bridge Street
1625	Beaumaris, 48 Castle Street

Sources: Vernacular Architecture Group tables of tree-ring dated buildings in England and Wales <http://www.vag.org.uk/databases.htm>, the National Monuments Record web site <http://coflein.gov.uk/> and dendro reports on <http://discoveringoldwelshhouses.co.uk/library-h/l.index.html>

To widen our net, a project involving DOWH members and others is being planned in Dolgellau (over the winter/spring 2018-19, financed by the Heritage Lottery Fund townscape heritage initiative) to see if we can gain a reasonable picture of how the town looked in past times, especially during the centuries before it was transformed by the industrial revolution, fuelled by the demand of the American plantation owners to clothe their slaves in coarse woollens or ‘Dolgellau webs’. Unlike other North Wales towns such as Caernarfon, Conwy, Beaumaris, Ruthin and Denbigh, Dolgellau did not grow in the shadow of a great castle and never had town walls. Indeed, technically, it was an un-free

dendro ar <http://discoveringgoldwelshhouses.co.uk/library-h/l.index.html>

Er mwyn lledaenu ein rhwyd, mae prosiect sy'n ymwneud ag aelodau DHDC ac eraill, yn cael ei gynllunio yn Nolgellau (dros aeaf/gwanwyn 2018-19, ac wedi ei ariannu gan fenter treftadaeth treflun Cronfa Loteri Treftadaeth) er mwyn gweld os gallwn gael darlun rhesymol o sut yr edrychai'r dref yn y gorffennol, yn enwedig yn ystod y canrifoedd cyn ei bod wedi ei thrawsffurfio gan y chwyldro diwydiannol, a hybwyd gan alw perchenogion planhigfeydd America i ddilladu eu caethweision mewn dillad gwlan cwrs neu 'weoedd Dolgellau'. Yn wahanol i drefi eraill Gogledd Cymru megis Caernarfon, Conwy, Biwmares, Rhuthun a Dinbych, ni ddatblygodd Dolgellau yng nghysgod castell mawr ac ni chafodd erioed furiau i'r dref. Yn wir, yn dechnegol, roedd yn gymuned gaeth (maerdref) hyd at yr unfed ganrif ar bymtheg. Ond roedd ganddi swyddogaeth fasnachol fel tref farchnad o'r dyddiau cynharaf – mae yr enw ei hun yn awgrymu hyn ('y llifddolydd o stondinau neu fythau masnachwyr') – a datblygodd swyddogaethau gweinyddol a chyfreithiol yn ystod y cyfnod canoloesol. Yn wahanol i nifer o drefi eraill canoloesol, ni chafodd ei chynllunio ar grid o strydoedd, ond tyfodd yn organig allan o hen batrymau anffurfiol o gaeau a lonydd – i gyd yn dal i fod yn 'ddarllenadwy' wrth i chi gerdded o gwmpas.

Dolgellau: melinau gwlan a warysau o'r bedwaredd ganrif ar bymtheg yn sefyll uwchlaw adeiladau cynharch megis Cross Keys, sy'n dyddio'n rhannol, yn ôl pob golwg, o'r ail ganrif ar bymtheg. / Nineteenth-century woollen mills and warehouses tower over earlier buildings such as the Cross Keys, which dates, in part, perhaps to the seventeenth century.

community (maerdref) until the early sixteenth century. But it had a commercial function as a market town from the earliest days—the name itself suggests this ('the water meadow of merchants' stalls or booths')—and developed administrative and legal functions during the medieval period. Unlike many other medieval towns, it was not planned on a grid of streets, but grew organically out of old informal patterns of fields and lanes—all still 'readable' as you walk around.

We know that there were substantial timber-framed houses: one, Cwrt Plas-yn-Dre, was a high-status hall house, tree-ring dated to the early sixteenth century, but it was dismantled in the nineteenth century and moved by train to Newtown where it still stands.

Mae'r 'Sosban' yn fan bwyta poblogaidd yng nghanol Dolgellau, ac o bosib yn wreiddiol o'r unfed ganrif ar bymtheg ac o ffrâm goed; mae'n cynnwys tystiolaeth o fod wedi gweithredu fel llys o'r 1600 cyn yr adeiladwyd yr un presennol yn 1825. / 'Y Sosban' is a popular eating place in the centre of Dolgellau, possibly sixteenth-century in origin and timber-framed; it contains evidence of having served as the courthouse from the 1600s before the present one was built in 1825.

How much else survives? Several houses have traditional plans and may, at least in part, contain sixteenth-century fabric. Every so often, restoration and improvement works uncover the fragment of a screen here, or an old-fashioned curved roof truss there. Dolgellau is a very special place and has lots of secrets to tell.

The challenge with working in a town is to see enough buildings from which to build up a picture of how it once looked. Of course, there is map evidence (but only from the

Gwyddom fod yna dai sylweddol ffrâm goed: roedd un Cwrt Plas-un-Dre, yn dŷ neuadd o statws uchel, wedi ei ddyddio drwy flwyddgylchau i ddechrau'r unfed ganrif ar bymtheg, ond fe'i chwalwyd yn y bedwaredd ganrif ar bymtheg a'i symud ar drên i'r Drenewydd lle y mae hyd heddiw.

Faint arall sydd wedi goroesi? Mae nifer o dai â chynlluniau traddodiadol, ac fe allant, o leiaf yn rhannol, gynnwys ffabrig o'r unfed ganrif ar bymtheg. Yn awr ac yn y man, mae gwaith adnewyddu a gwella adeiladau yn datgelu darn o sgrin yma, neu gyplau to crymion hen ffasiwn acw. Mae Dolgellau yn le arbennig iawn ac yn llawn o ddirgelion i'w datgelu.

Y sialens wrth weithio mewn tref yw gallu gweld digon o adeiladau ar gyfer llunio darlun o sut yr edrychai unwaith. Wrth gwrs, ceir tystiolaeth fap (ond ddim ond o ddiwedd y ddeunawfed ganrif) a pheintiadau a ffotograffau: ond does dim gwell na'r hen adeiladau eu hunain.

Mae'n rhaid i ni weld beth sydd yno, ond i wneud hyn rhaid cael cymorth gan y gymuned. Mae tai trefol yn enwog am fod yn rhai anodd i gael mynediad iddynt! Siopau prysur yn aml ar y llawr daear a'r lloriau uwch yn gallu bod yn fflatiau neu yn dal yn wag; yn wahanol i ffermydd lle mae rhywun o hyd o gwmpas, mae pobl y trefi yn mynd allan i weithio. Felly, yn ysbryd DHDC, fe gynhaliwn gyfarfodydd a hysbysebu'r prosiect ac annog y preswylwyr i ddweud wrthym beth sydd ganddynt – coed trwchus yn y to? olion paneli coed? trawstiau'r nenfwd wedi eu plastro? hen gynlluniau peintio yn guddiedig dan bapur wal? – a rhannu hen ddarluniau, cofroddion ac atgofion. Bydd manylion y prosiect yn ymddangos yn y Cylchlythyr gyda hyn: gwylwch y gofod hwn!

Martin Cherry, Meirionnydd

[Awgrym ar gyfer 'darllen pellach': y peth gorau ar adeiladau mewn trefi Cymreig cynnar yw 'The Townscape, 1400-1600' gan Richard Suggett yn Helen Fulton (ed.) *Urban Culture in Medieval Wales* (University of Wales Press, 2012), 51-94.]

late eighteenth century) and early paintings and photographs: but there is nothing like the buildings themselves.

Mae tŷ trefol mawreddog yn union i'r gorllewin o eglwys y plwyf yn Nolgellau heddiw, yn edrych fel petai o'r ddeunawfed ganrif ond mae ffurf y cynllun yn awgrymu adeilad llawer cynharach. / An imposing town house immediately west of Dolgellau parish church now looks eighteenth century but the plan form suggests a much earlier building.

We need to see what's there, and for this we'll need the help of the community. Town houses are notoriously difficult to get into! Busy shops occupy the ground floor and upper floors may be flats or remain unoccupied; unlike farms, where there's often someone around, people in towns go out to work. So, in the spirit of DOWH, we'll hold meetings and advertise the project and encourage residents to tell us what they have—big timbers in the roof? vestiges of wood panelling? ceiling beams plastered over? old painting schemes hiding under wallpaper?—and share old pictures, mementos and memories. Details of the project will appear in the Newsletter in due course: watch this space!

Martin Cherry, Merioneth

[Tip for 'further reading': the best thing on buildings in early Welsh towns is Richard Suggett, 'The Townscape, 1400-1600' in Helen Fulton (ed.) *Urban Culture in Medieval Wales* (University of Wales Press, 2012), 51-94.]

MARC FITCH FUND

